

Прегледни рад

UDK 316.343-058.34

DOI 10.7251/SVR1510008P

СИРОМАШТВО У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ КАО ЕКОЛОШКА ПРИЈЕТЊА И ИЗАЗОВ

Др сци Зоран Пејчић¹

Радио-телевизија Републике Српске

Апстракт: Сиромаштво негативно утиче на животну средину и по принципу спојених посуда изазива нове и продубљује старе еколошке проблеме. Одрживи развој, нови зелени план, зелена економија и слични еколошко-социјални пројекти у пракси су показали да су намијењени богатим, индустријски развијеним земљама. Тим прије, што богата, постиндустријска друштва, неолибералним концептом развоја у коме је профит покретач и циљ, осиромашују велики број земаља, а огромна подручја планете Земље претварају у еколошки изразито угрожена подручја. У раду се бавимо проблемом сиромаштва у Босни и Херцеговини као лимитирајућег фактора конзистентне еколошке политике. Егзистенцијални проблеми са којима је суочен највећи број становника ове земље на једној, и новокомпоновани бизнисмени-тајкуни, као носиоци економског „просперитета“, не остављају превише простора за дугорочно рјешавање нагомиланих проблема заштите животне средине. Управо због тога би босанско-херцеговачке политичке елите требале да подстичу нови економски тренд у коме би неолиберални концепт замијенила економија општег добра.

Кључне ријечи: *сиромаштво, екологија, одрживи развој, еколошка свијест, економија општег добра.*

УВОД

Свакодневне еколошке пријетње са којима се суочава човјечанство добијају нове форме, интензитет, обим..., остављајући огромну лепезу посљедица са којима ће се суочавати садашње, али и генерације које долазе. Еколошки слоган који упозорава да смо планету Земљу посудили од потомака, очито није инкорпориран у свијест доносилаца нееколошких одлука и носилаца нееколошког понашања, тако да ће источњачка мудрост коју цитира Франц Радермахер у књизи „*Равнотежа или разарање*“ у наредном периоду све више добијати на значају. Она гласи; „Тамо гдје расту проблеми, расте и оно што избавља“. Поједностављено; обим еколошких проблема, трансформисаних у еколошку кризу човјечанства, захтијева рјешења која ће Радермахерову дилему о „равнотежи или разарању“ усмјерити у позитивном правцу који подразумева опстанак човјечанства. У противном, у најгорем могућем сценарију који исписује човјек, чека нас разарање са јасним посљедицама.

---

¹ Доктор политичких наука

Ma koliko израз „опстанак човјечанства“ изгледао као црна прогноза, јасно је да на глобалном, регионалном и локалном нивоу, у што краћем временском периоду са што квалитетнијим инструментима, треба рјешавати све изазове заштите животне средине.

Убрзаним развојем технике и технологије човјечанство из године у годину отвара нове проблеме и дилеме властитог односа према природи и животној средини. Савршенство поступака њеног искориштавања и нарушавања односа, не само у природном амбијенту него и у друштвеним односима, а самим тим и односу човјек и његово окружење, довело је до себичног господарења природом, али и угрожавања властитог опстанка. Нажалост, спектакуларност људских достигнућа нису пратиле рационалне мјере заштите природе. Нарушена природна равнотежа је имала властити одговор, односно опомену људској цивилизацији. Само у посљедњој деценији, због посљедица човјековог дјеловања од глади и жеђи до цунамија и поплава, природа је човјека опоменула кроз огромне људске жртве и материјалне штете.

Евидентно је да су интереси богатих, који намећу сурове услове стицања профита, вођење ратова, трку у технолошко-техничком престижу, а све у циљу доминације и остваривања богатства, створили нови, подијељени свијет. Јаз између богатих и сиромашних је све већи, при чему је ниво сиромаштва сведен на егзистенцијални минимум. Нове технологије нису смањиле број оних који умиру од глади или жеђи, а информација да преко милијарду људи користи воду која је испод хигијенског минимума на глобалном нивоу изазива равнодушност. Нови, глобални свијет све више добија ореол нехуманог, али истовремено и ризичног друштва. Урлих Бек га дефинише као еколошки критично, али у исто вријеме и демократично, јер су у њему сви угрожени. И загађивачи и они који само трпе посљедице. Та чињеница отвара наду да ће раст проблема неминовно отворити и могућности њихових рјешења.

Свједоци смо да пошаста са којима се суочава човјечанство добијају различито мјесто у дневном реду рјешавања проблема. Једноставно их намеће живот. Дискусије и самите о глобалном отопљењу засјенили су терористички напади, отварање нових ратних жаришта, преговори о нуклеарном потенцијалу, убјеђивање милитантних друштава да се одрекну производње атомског наоружања... Сиромаштво није на листи приоритетних рјешавања мада у савременим друштвеним односима представља и узрок и посљедицу.

О феномену убјеђивања на глобалном нивоу довољно је подсетити на Кјото протокол који уз оквирну Конвенцију Уједињених нација има за циљ смањивање емисије угљен диоксида и осталих гасова који изазивају ефекат стаклене баште. Иако је просјечно образованом становнику планете Земље јасно да нас чека повећање температуре са несагледивим посљедицама почев од недостатка воде за пиће и глади, јасно је да су доносиоци политичких одлука, односно представници најјачих економија, годинама одуговлачили парафирање протокола из Кјота који је, примјера ради, у једном тренутку за америчке представнике „значио као облачење лудачке кошуље на америчку економију“.

Такав однос и сличне реакције ће у будућности, лепези еколошких изазова додавати нове, док ће нека стара-нова питања у обланди одрживог развоја, зелене економије, новог еколошког дила и сл. бити стављена *ad acta*, или у најбољем случају подгријавана и дозирана у складу са политичким и економским потребама. Феномен глади и недостатка воде за пиће, као егзистенцијални минимум, са којим су суочени милиони становника планете Земље у наредном периоду ће отворати бројна питања: „Од воде до слободе“. У тој чињеници крије се глобална опасност почев од локалних и регионалних ратова до судара највећих војних и економских дивова, али и стварања плодног тла за регрутовање терориста што ће представљати нове изазове за политику, привреду и безбједност.

У Босни и Херцеговини званично не постоји сиромаштво као извор егзистенцијалне угрожености, ма да је оно категорија према којој смо водећа земља у Европи. Сиромаштво, заједно са осталим глобалним еколошким пошастима; од глобалног отопљења, мина, хемијских и других агенаса, затрованог земљишта, тероризма итд. има велики удио у еколошким пријетњама и представља својеврстан изазов који се тиче заштите животне средине.

СИРОМАШТВО КАО ТРАЈНА БИХ КАТЕГОРИЈА

У оквиру СФРЈ, Босна и Херцеговина је спадала у подручје „наслијеђене опште неразвијености“, са заостајањем од 15 одсто у односу на Југославију и 46 одсто у односу на свјетски просјек. Великим инвестирањем у енергетику и индустрију предратни развој БиХ је кренуо узлазном линијом, па је индустрија постала доминантни сектор у друштвеном производу са око 60 одсто учешћа, да би због рата, од земље у развоју у оквиру СФРЈ, постала изразито сиромашна земља.

Узроци сиромаштва су осим ратних разарања, споре послјератне економске реформе, незапосленост, кршење људских права, неадекватан систем социјалне заштите, квалитет образовања, корупција и немогућност утицаја на институције система.

"Директне материјалне штете рата који је нанио огромне штете на стамбеним, производним и инфраструктурним објектима, прекинуо трговачке везе, зауставио реформе итд. Процјењују се да штете износе између 50 и 70 милијарди америчких долара, од чега око 15 до 20 милијарди на индустријским објектима."²

Ако се овим штетама додају и посљедице неоствареног бруто друштвеног производа од 1992. године до 2000. године, према процјенама стручњака укупне ратне штете у Босни и Херцеговини прелазе 100 милијарди америчких долара. Успоредба са предратним дугом социјалистичке Југославије који је износио око 22 милијарде долара на земљу са око 23 милиона становника са релативно развијеном индустријом, богатим природним ресурсима, образованом радном

---

² Bosnia end Herzegovina: Poverty Assessment, Свјетска банка, Извјештај бр. 25343- БиХ, 2005. год., с. 49.

снагом, довољно показује социјални контекст босанско-херцеговачког друштва у којем је сиромаштво доминантна категорија.

Послије грађанског рата у Босни и Херцеговини, уз помоћ међународних донација, ниво предратних привредних дјелатности је подигнут на приближно трећину предратног, уз наглашену промјену привредне структуре на штету индустрије. Индустријске зоне у градовима БиХ показују да се у њима не одвија никаква привредна дјелатност што је значајно смањило притисак на животну средину, али је зато повећана незапосленост и друштвени стандард грађана. Проблем је већи што још увијек није завршен процес власничке трансформације, односно што је још увијек присутна транзиција која чини додатне тешкоће у процесу ревитализације привреде и њеном оспособљавању за одржив економски фазвој.

"Извоз је сведен са пријератних двије милијарде америчких долара на око 500 милиона док је увоз са милијарду и 700 милиона, повећан на 2 милијарде и 800 милиона америчких долара. У привреди и јавном сектору прије рата је било око милион запослених и око 330 хиљада незапослених људи. Након рата укупан број запослених је смањен на око 650 хиљада, а број незапослених повећан на 420 хиљада, при чему је укупан број становника мањи за једну трећину."³

Самим тим досадашње схватање сиромаштва⁴ „као недовољности прихода за набавку минималне корпе роба и услуга“ у Босни и Херцеговини је непримјенљиво. Данас се под сиромаштвом у Босни и Херцеговини подразумијева „стање у којем недостају основе могућности за достојанствен живот“⁵. У том смислу сиромаштво се манифестује као недостатак прихода и средстава довољних да се осигура одржива егзистенција, а као посљедицу има: глад, неухрањеност и здравствену угроженост становништва, затим, ограничен или никакав приступ образовању, повећање смртности и болести, бескућништва и лоших стамбених услова те повећања друштвене ксенофобије, као посљедице нисуригног друштвеног окружења праћеног криминалитетом, дискриминацијом и изолацијом. Може ли се у БиХ говорити о квалитету живота као „задовољењу општих потреба и испуњења срећом“⁵ или „задовољењем општих потреба што је услов за опште осјећање среће“⁶, односно потрошњом роба и услуга које задовољавају одређену потребу. У сваком случају не; пошто су сиромаштво и квалитет живота дијаметрално супротне категорије. Ако у одређивању квалитета живота појемо са социо-еколошког становишта, према којем је важна одредница квалитета живота стање животне средине, онда босанско-херцеговачко стање с правом може добити оцјену да не испуњава основне могућности за достојанствен живот.

³ Акциони план за заштиту животне средине БиХ (NEAP).

⁴ „Сиромаштво је одскудица средстава, пријекно потребних за живот“, Хрватски енциклопедијски рјечник, ЕПХ д.о.о. Загреб и Нови Либер д.о.о. Загреб 2004. год., с. 348.

⁵ Mec Call, S Quality of Life, Social Indicators Reserarch 2. 1975. год., с. 235.

⁶ Milbrath, W.L: Indicateurs de la qualite de l'environment, Rapports et documents de science sociales N. 38. UNESCO, 1979. год.

Свакодневна пракса показује да постоји директна веза између сиромаштва и деградације животне средине која се у Босни и Херцеговини манифестује кроз неконтролисану и прекомјерну експлоатацију природних ресурса, при чему се губи око 10 хиљада хектара обрадивих површина годишње. Тешку ситуацију усложњавају велике миграције сеоског становништва у градове као и чињеница да 60 до 70 одсто босанско-херцеговачког становништва живи на граници егзистенције. Наравно, ову бројку треба узети са резервом, јер су у Босни и Херцеговини, као и у другим сегментима обављана различита истраживања, са различитим, а неријетко и дијаметрално супротним методологијама. У сваком случају, проширивање критеријума који улазе у елементе дефинисања сиромаштва, као и њихова мултидимензијалност, омогућава нам да о њему размишљамо као о стању који карактеришу трајна или хронична ускраћеност ресурса, способности, могућности избора, сигурности и моћи који су потребни за адекватан животни стандард и остварења других грађанских, економских, политичких, културних и социјалних права.

Познато је да постоје два типа сиромаштва; апсолутно и релативно. При утврђивању релативне линије сиромаштва, основни приступ је да се утврди; како је могуће успоредити стандард једне категорије становништва са другима у истом друштву. Обично се заснива на одређеном проценту просјечних примања или потрошње у датој земљи. Овај метод има одређене предности, прије свега да је лако одредив и да се аутоматски помјера са растом животног стандарда, али и има своје недостатке. Није погодан за праћење промјене стања током времена, јер се повећањем стандарда у земљи може повећавати стандард свих категорија становништва, а да се релативни положај сиромашних не промијени или чак погорша.⁷ С обзиром на ограничене расположиве податке, у БиХ се истраживачи најчешће опредјељују за апсолутну линију сиромаштва, као најпогоднији инструмент за дефинисање и праћење сиромаштва. Апсолутна линија сиромаштва одређује се према вриједности потрошње потребне сваком појединцу без обзира на мјесто и вријеме у којем живи. Такође у истраживањима се примјењује и линија екстремног, односно линија прехранбеног сиромаштва која се одређује на основу вриједности прехранбеног пакета који садржи минимум неопходних калорија и линија генералног сиромаштва, која подразумијева да појединац има и друге потребе осим хране за преживљавање. Ради се о потребама као што су стан, одјећа, превоз, образовање, култура итд.

Досадашње анкете које су у БиХ проводиле различите организације и институције су показале да у овој земљи не постоје групе чији је стандард близу или испод линије екстремног сиромаштва, мада се то за појединце односно, грађане, не би могло тврдити. На другој страни је утврђено да је стандард око 19,5 одсто становника у Босни и

---

⁷ Bosnia and Herzegovina: Poverty Assessment, Свјетска банка, Извјештај бр. 25343-БИХ, с. 5 и 6.

Херцеговини испод линије генералног сиромаштва. Занимљиво је да је број сиромашних већи у сеоским срединама, а највећи у локалним заједницама "мјешовитог типа".⁸ Чак 30 одсто становништва се налази непосредно изнад генералне линије сиромаштва, што их у вријеме економских турбуленција чини изузетно осјетљивим.

Истраживања УНДП⁹ и власти БиХ за потребе система раног упозоравања такође потврђују тежину и распрострањеност сиромаштва као и тренд повећања броја сиромашних. Као значајан фактор односно појава, која негативно утиче на босанско-херцеговачко друштво јесте такозвано "субјективно сиромаштво" у којем велики број грађана себе сврстава у категорију сиромашних. Осим сурове свакодневнице на овакву појаву свакако утиче поређење са предратним периодом и тадашњим стандардом као и сјећање на пуну запосленост и много више новца него што је у продавницама било роба. Уз осјећај немоћи, сиромашну категорију грађана, прати и несигурност, бесперспективност и губљење сваке наде да ће се стање промијенити, што у босанско-херцеговачком контексту представља латентну опасност од вјерске и других облика радикализације или других облика "удруживања" социјално угрожених становника.

Босна и Херцеговина је према свим истраживањима најсиромашнија држава настала распадом СФРЈ чији становници оскудијевају у свим кључним аспектима стандарда, од хране до становања, од здравствених потреба до писмености, од "воде до слободе". Стање је још алармантније када се зна да је досадашња потрошња заправо била вјештачка, и да је куповну моћ грађана подстицао новац из различитих међународних донација или кредита којих је све мање, да је индустрија упропаштена, пољопривреда запуштена, при чему увознички лобији уништавају и оно мало преостале производње. У таквом контексту Извјештаји у оквиру Система за рано упозоравање и Извјештаји о људском развоју и даље ће бити препуни црних и суморних бројки које се због непотпуних и непрецизних статистичких података у Босни и Херцеговини готово двије деценије сматрају прелиминарним. Ипак, ма колико били прелиминарна и непотпуна, нека истраживања Свјетске банке су показала да је у Босни и Херцеговини са образовног аспекта сиромашно 27 одсто грађана а да 16 одсто становника због сиромаштва пати у здравственом смислу. Ова два податка су доминантна у анализи утицаја грађана БиХ на креирање и провођење еколошке политике. Око 22 одсто радно способног становништва је сиромашно, а преко 30 одсто са аспекта стамбених услова док је преко 72 одсто одраслих у БиХ је сиромашно бар у једном од наведених аспеката.¹⁰

---

⁸ Заједнице мјешовитог типа према неким истраживачима, мултиетнички састав становништва, оп. аут.

⁹ Развојна мрежа Уједињених нација.

¹⁰ Према међународним стандардима под сиромаштвом се сматра свака потрошња мања од 4,30 америчка долара по особи дневно, а исказује се постотком укупног броја становника једне земље која има дневну потрошњу по особи мању од 4,30 америчких долара.

Међу најугроженијим категоријама су дјеца, старе и изнемогле особе, расељена лица, незапослени, класични социјални случајеви, пензионери са ниским пензијама и породице без запослених чланова. Занимљиво је да је у Босни и Херцеговини наглашена етничка димензија сиромаштва и да су у ентитетима и кантонима углавном најсиромашнији припадници мањинских народа. Такође изражена је и полна дискриминација, јер су жене сиромашније од мушкараца, и низ других карактеристика о којима ће још бити ријечи.

ЛИМИТИРАЈУЋИ ФАКТОР ЕКОЛОШКЕ ПОЛИТИКЕ

"Прије рата је у Босни и Херцеговини било око 50 хиљада социјално угрожених лица. Рат је уништио егзистенцијалну основу за око 600 хиљада људи од којих се у радној доби налази око 400 хиљада грађана. Привреда нема могућности, нити власти имају изворе да обезбиједе потребна средства за нарасле потребе за збрињавање социјално угроженог становништва,¹¹ Као што је већ речено, у вријеме када се на глобалном нивоу расправља о новој визији свијета и доносе стратешки документи из области заштите животне средине, у Босни и Херцеговини бјесни страшни грађански рат са свим елементима вјерског сукоба. Након рата дејтонска БиХ формално функционише као јединствена држава, док је у пракси изражена недовољна међуентитетска сарадња са филозофијом и политичким дјеловањем које не доприноси рјешавању конфликта, суживоту и помирењу. У условима опште подијељености по свим шавовима у Босни и Херцеговини је тешко створити конзистентни стратешки оквир опоравка и развоја у којем би се земља извукла из општег сиромаштва, а грађанима обезбиједили елементарни услови за живот достојан човјека. Стога се поставља елементарно питање; треба ли у овој земљи прво рјешавати економске проблеме, па тек онда пажњу посветити очувању животне средине или је могуће та два процеса ускладити и истовремено рјешавати? У сваком случају, јасно је да су узроци сиромаштва и узроци деградације животне околине најчешће заједнички и да неријетко дјелују по принципу спојених посуда.

Примјера ради, нерационална и прекомјерна потрошња ресурса у Босни и Херцеговини у пријератном, ратном и поратном периоду у БиХ је утицала на слабљење економске снаге, али истовремено и допринијела загађивању животне средине и општем паду животног стандарда.¹² Наиме у жељи да се земља покуша извући из економског амбиса и побиједи сиромаштво, у дефинисању циљева развоја БиХ се неријетко форсира

---

¹¹ Извјештај БиХ за свјетски самит о одрживом развоју Рио+10 Јоханесбург, 2002. г.

¹² У СФРЈ је централна република, БиХ, била енергетска база из које су црпљени ресурси или је остваривана базична производња у такозваним прљавим индустријама. Сличан тренд је настављен и у послеријатном периоду, јер су страни инвеститори највише улагали у енергетику, односно термоелектране и базичну индустрију при чему се недовољно пажње посвећује одрживом развоју, оп. аут.

раст, а не квалитет што наводи на закључак да је на листи приоритета, заштита животне средине маргинализована. Узроци оваквог стања свакако се налазе у одсуству јасно дефинисане политике и стратегије развоја као и slabим институционалним капацитетима у креирању и провођењу развојне и политике заштите животне средине у свим сегментима босанскохерцеговачког друштва. Овоме свакако ваља додати и неизграђеност цивилног друштва и недовољан утицај грађана и стручних установа и институција на конципирање еколошке политике, недостатак економских и других мјера које би стимулисале или дестимулисале нееколошка понашања и превентивно дјеловање, недовољно стручног кадра и програма којим би се едуковали и низак ниво еколошких знања грађана, али и представника власти, те одсуство програма којим би се еколошка свијест развијала и коначно подигла на задовољавајући ниво. У случају да се ове препоставке инкорпорирају у босанско-херцеговачко друштво, могуће је обезбиједити претпоставке за елементарну заштиту животне средине које би опет могле утицати на економски развој. То свакако подразумијева штедњу енергије, рециклажу опада, ограничавање загађења ваздуха, воде и тла и низ других мјера које су у функцији одрживог развоја, односно дугорочне заштите животне средине. У сваком случају БиХ ће тешко без међународне помоћи изаћи из зачараног круга у којем се налази. Тим прије што је одрживи развој најчешће привилегија развијених, а не сиромашних друштава "и представља спречавање нарушавања просјечног животног стандарда за будуће генерације који се не може постићи све док се сиромаштво директно не нападне, јер сиромаштво и деградација животне средине иду једно уз друго... Укупна се штета на околиш може рашчланити у три дијела: број људи, потрошња по становнику и штета учињена по јединици потрошње."¹³

Чињеница је да у БиХ постоји природна основа и технички потенцијал за рјешавање проблема заштите животне средине, а упоредо с њим и сиромаштва, али је чињеница и да је друштвени, економски и тржишни потенцијал изразито низак. При томе свакако треба имати на уму да су босанско-херцеговачко друштво захватила три транзициона периода од којих је најизраженији ратни у којем је "остварена првобитна акумулација на крви и зноју властитог народа".¹⁴ У ратном периоду у БиХ је нестала средња класа, највећи дио становника је осиромашен¹⁵, а према неким процјенама, капитал је сконцентрисан у рукама око пет одсто становништва. Нови „власници“ Босне и Херцеговине су постали ратни профитери и тајкуни са "новом филозофијом живота" у којој за екологију нема превише мјеста.

¹³ Goodstein S. Eban: Економија околиша, Мате, Загреб 2003, с. 558.

¹⁴ Рељић Слободан, Пејичић Зоран, Солдо Лидија; А кад се дим развије, НИИ, Београд, 26. март 1992. године.

¹⁵ Број изузетно сиромашних у БиХ могао би премашити 650 хиљада од укупно 3,84 милиона становника. Због економске стагнације и изостанка кључних реформи сваки шести становник би могао запасти у изразито сиромаштво. Прогнозе економиста БиХ, Независне новине 16.2. 2012. г., с. 19.

ЗАКЉУЧАК

Босна и Херцеговина припада региону Европе у коме се очекују изразито негативне посљедице климатских промјена на здравље становништва, привредни развој и расположивост природним ресурсима, због чега морамо бити заинтересовани за рјешавања глобалних еколошких проблема. Ове године у Паризу ће представници нација свијета потписати универзални, правно-обавезујући Споразум о клими који би требао ступити на снагу 2020. године и замијенити Споразум из Кјота. Велике наде су усмјерене ка пуњењу буџета Фонда за климу, Глобалног фонда за помоћ сиромашним земљама и њиховом прилагођавању ефектима климатских промјена. У свијету је очито сазрело увјерење да су друштва, државе и економије све више угрожене посљедицама природних и друштвених катастрофа, које су опет, посљедица филозофије и примјене либералног капитализма. Отуда и упозорење научника и представника друштвених покрета да је неопходно, са самита и симболичних потписивања протокола, пријећи на конкретне акције које задиру и у фундаментално функционисање капиталистичког система заснованог на неолибералној доктрини.

„Економија за заједничко добро“ коју је иницирао аустријски економиста Кристијан Фелбер своди се на „утопистичку“ идеју да свако предузеће које доприноси општем добру, а то подразумева лепезу мјера од заштите животне средине до смањења нехуманих разлика у платама, стиче право на ниже порезе, јефтиније кредите, приоритет при добијању послова од јавних власти итд. Такође Фелберове присталице сматрају да када произведемо добољно добра више не постоји потреба за стварањем додатних вишкова што аутоматски доводи до штедње природних и других ресурса, а самим тим и промјену начина размишљања који је довео до потрошачког друштва. Та нова економска филозофија добија све више присталица.

Ма колико алтернативна економска размишљања изгледала идеалистички и немоћна пред логиком либералне економије која је дубоко пустила коријене и у Босни и Херцеговини, јасно је да је економија кључ за рјешавање свих наших егзистенцијалних и еколошких изазова. Тим прије, што смо у погледу климатских промјена означени као рањиво подручје и што смо суочени готово са свим еколошким проблемима са којим се суочавају земље Европске уније и земље у оружењу. Издвајамо се једино по томе што смо први у Европи, али по сиромаштву.

Прошлогодишње поплаве су нажалост на најбољи начин становницима регије (република бивше СФРЈ) показале рањивост актуелних мјера заштите животне средине и упутиле на регионалну и сарадњу са Европском унијом као начин за отклањање сиромаштва. При том никако не требамо заборавити европске намјенске фондове као и чињеницу да проблем сиромаштва не можемо сами ријешити. Зато је најзначајнија промјена свијести грађана, првенствено доносилаца политичких одлука, саставни дио једног широког друштвеног концепта заштите животне средине који би дугорочно могао ублажити, ако не елиминисати дио еколошких пријетњи са којим се суочавамо.

**POVERTY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AS AN ENVIRONMENTAL
THREAT AND A CHALLENGE**

Assistant professor Zoran Pejičić, PhD

Abstract: Affects the environment, causes new and aggravates the old environmental issues. Sustainable growth, new green plan, green economy and similar environmental/social projects in practice show that they are intended for rich, industrially developed countries. Rich, postindustrial societies, with the neoliberal concept of development in which profit is the drive and the goal, impoverish a large number of countries and turn huge areas of the planet Earth into environmentally threatened areas. The paper addresses the problem of poverty in Bosnia and Herzegovina as a limiting factor for a consistent environmental policy. Existential problems that most people in the country are faced with, and new businessmen-tycoons, as the bearers of economic prosperity, do not leave too much room for long-term solutions of accumulated problems concerning environmental protection. For this particular reason, BiH political elites should promote a new economic trend in which neoliberal concept would be replaced by the economy for the common good.

Key words: *poverty, environmental protection, sustainable development, environmental awareness, economy for the common good.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Радермахер, Франц (2007): „Равнотежа или разарање“, Глобус, Загреб.
2. Бек, Урлих (1999): „Ризично друштво“ Филип Вишњић, Београд.
3. Надић, Дарко (2012): „Огледи из политичке екологије“, ФПН и Чигоја штампа, Београд.
4. Bosnia and Herzegovina: *Poverty Assessment*, Свјетска банка, Извјештај бр. 25343- БиХ, 2005. године.
5. *Акциони план за заштиту животне средине БиХ (NEAP)*.
6. *Хрватски енциклопедијски рјечник, ЕПХ д.о.о. Загреб и Нови Либер д.о.о. Загреб, 2004. г.*
7. *Mec Call, S Quality of Life, Social Indicators Reserarch 2. 1975. г.*
8. *Milbrath, W.L (1979): Indicateurs de la qualite de l'environment, Rapports et documents de scioence socilaes N.38. UNESCO.*
9. *Bosnia and Herzegovina: Poverty Assessment, Свјетска банка, Извјештај бр. 25343-БИХ.*
10. *Извјештај БиХ за свјетски самит о одрживом развоју Рио+10 Јоханесбург, 2002. г.*
11. Goodstein S. Еван (2003): *Економија околиша*, Мате, Загреб.
12. Цифрић, Иван (1990): „Еколошка адаптација и социјална побуна“, Радничке новине, Загреб.
13. Павловић, Вукашин (2008): „Друштвени покрети и промене“, Службени гласник, Београд.
14. Тофлер, Алвин (1975): „Шок будућности“, Отокар Кершовани, Ријека.